

Andrzej M. Wyrwa, Ewa Springer

Łekno, gm. Wągrowiec, woj. pilskie.
Stanowisko 3

Informator Archeologiczny : badania 18, 134-136

1984

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

go Kapitularza, do którego dobudowano niewielką apsydkę /Ø ok. 2,7 - 2,8 m/. Można ją zidentyfikować, jako kaplicę 11 tysięcy dziesięć wspomnianą w źródłach pisanych.

W wykopie X usytuowanym na zachód od wejścia do kościoła natrafiono na dalszy ciąg rowu podfundamentowego potwierdzającego sugestie o istnieniu w zachodniej fasadzie I kościoła romańskiego apsydy. Cenne dane przyniosły również wykopy w partii południowo-zachodniej. Natrafiono tu bowiem po raz pierwszy na czytelne ślady zabudowań klasztornych I fazy, wakarujące, ia przynajmniej częściowo wzniesiono je z kamienia.

Zadaniem przyszłego sezonu będzie uchwycenie dalszych fragmentów całego założenia I klasztoru romańskiego.

ŁĄKOREK, gm. Biskupiec
woj. toruńskie
Stanowisko 1

Uniwersytet im. Mikołaja Kopernika
Instytut Archeologii i Etnografii
w Toruniu
Pracownia Archeologii Podwodnej
Muzeum Regionalne
w Brodnicy

Badania prowadzili mgr Kazimierz Grądzki /autor sprawozdania/ oraz mgr Czesław Pietrzykowski /UMK/. Konsultantami byli dr Gerard Wilke i dr Andrzej Kola z UMK. Finansował Urząd Wojewódzki w Toruniu i Muzeum w Brodnicy. Drugi sezon badań. Wczesnośredniowieczna // osada palowa.

Zadaniem badań było rozpoznanie stratygrafii stanowiska poprzez eksplorację nawarstwień dennych w obrębie występujących relikwów osady /strefa litoralna jeziora/.

Właściwie prace eksploracyjne zaplanowane na okres wiosenny poprzedzono w okresie zimowym sondowaniami dna przy pomocy tzw. sondy Włockowskiego, wykonywanymi przez wykute w lodzie przereble. Uzyskiwano w ten sposób wyjściowy materiał do analiz palinologicznych oraz selektywny wgląd w stratygrafię interesujących nas partii dna jeziora.

Eksplorację podczas prac stacjonarnych prowadzono przy pomocy ektora wodnego w obrębie półkiesonu badawczego /grodzi drewnianej/ o wymiarach 4 x 4 m i wysokości ścianek bocznych 80 cm, która zatopiona została w rejonie domniemanej zatoczki-przystani badanej osady.

W obrębie tej jednostki badawczej zadokumentowano następujący układ stratygraficzny /potwierdził on w przybliżeniu wcześniej poczynione obserwacje z odbytych sondowań/:

- I/ warstwę stanowił piasek z silnymi przerostami korzeni roślinności podwodnej i szczątkami tychże roślin, osiagając miąższość ca 50-60 cm - 90 cm.
- II/ warstwę stanowiła warstwa kulturowa w postaci mulistego piasku przesyconego wiórami drzewnymi i fragmentami kory /miąższość ca 40 cm/. W spągu tej warstwy wystąpiła poziomo leżąca dranca o przekroju 28 x 19 cm oraz mniejsze fragmenty drewna, wśród których zadokumentowano granitowy kamień szlifierki /rozcieracz/ //.

Ponież, na głębokości ca 130 licząc od poziomu dna, wystąpiła kradra jeziorna. Przez wszystkie wspomniane warstwy przechodziły 3 pionowe pale zlokalizowane w omawianym wykopie, zagłębione w kradze jeziornej do ca 50 cm. Wobec braku materiału ceramicznego, można mieć nadzieję, że badania dendrologiczne pozwolą określić chronologię stanowiska. Przewiduje się kontynuację badań.

ŁEKNO, gm. Wągrowiec
woj. pilskie
Stanowisko 3

Konserwator Zabytków Archeologicznych
w Pile

Badania prowadził: mgr Andrzej M. Wyrwa przy współpracy mgr Ewy Springer. Finansował WKZ w Pile, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Towarzystwo Ziemi Paluckiej w Wągrowcu, Rada Uczelniana ZSP UAM, Rada Wydziałowa ZMW "Wici" UAM oraz Naczelnik Gminy Wągrowiec. Trzeci sezon badań. Klasztor cysterski /2 poł. XII-XVII // w. Cmentarzysko szkieletowe - ok. XIII - ///. Konstrukcje architektoniczne sprzed zabudowy cysterskiej - ///. Gród wczesnośredniowieczny /X - XI w ///.

Kontynuowano prace wykopaliskowe w zachodniej /sektor A/ i wschodniej /sektor B/ części pocysterskiego obiektu sakralnego. Badano cmentarzysko szkieletowe oraz warstwy kulturowe sprzed osadnictwa cysterskiego - gród i relikty architektoniczne.

W bieżącym sezonie odsłonięto:

1. Dalsze relikty późnego obiektu sakralnego /budowla sakralna A - kościół pocysterski/a/ dalsze fragmenty muru południowego kościoła z zachowanymi w części zachodniej fundamentów, b/ fragmenty fundamentów dochodzących w części północno-zachodniej do fasady kościoła c/ pełne półkole apsydy kościoła "A" d/ dalsze fragmenty fundamentów zamykających od wschodu prostokątne prezbiterialne kościoła "A" e/ fragmenty muru północnego kościoła "A" oraz inne fundamenty, które na obecnym etapie badań trudno wiązać bezpośrednio z kościołem "A" czy obiektem B /rotundą/.
2. Relikty przyziemia obiektu sakralnego "B" /budowla sakralna "B" - rotunda wczesnośredniowieczna/ wykopy VIII, IX, XII oraz VI.
3. Dalsze fragmenty muru obwodowego przy północnej i południowej części zabudowań sakralnych wokół obiektu "A" - wykop XI "A".

4. Blżej nieokreślony obiekt architektoniczny pod fundamentami obiektu sakralnego "A" w partii północno-zachodniej tego obiektu /wykop I A/. Fundament ten zawiera zaprawę podobną do tej, która znajduje się w rotundzie /wg obserwacji i badań makroskopowych/.

Relikty architektoniczne zachowane są szczątkowo. Zniszczone zostały przez głębokie orki i dewastację w wiekach XVIII-XX. Fundamenty obiektu sakralnego "A" wykonane były w wątku opus emplectum, kamienie w fundamentach łączone są zaprawą wapienną barwy białej. Na podstawie dotychczasowych badań szczegółowa interpretacja rozplanowania obiektu sakralnego "A" jest jeszcze niemożliwa, nie ma bowiem podstaw do ściślejszego powiązania relikwów architektonicznych odsłoniętych w sektorze A i B tego obiektu. Jedynymi danymi, które pozwalają w nowym świetle ujmować fakt przeniesienia klasztoru z Żekna do Wągrowca ok. 1396 r., wydają się być fragmenty drugiej przy-pory /przy-pory reparaacyjnej?/ odsłonięto w północnej części wykopu V. Wstępnie wydaje się, że obiekt sakralny "A" w wyniku osiadania gruntu /wału grodowego/ mógł ulec zarysowaniu, co mogło spowodować ową decyzję. Spostrzeżenie to będzie weryfikowane w trakcie dalszych szczegółowych badań.

Rotunda Żekneńska

W części wschodniej stanowiska /sektor B/ - wykopy VIII, XII, IX i VI - pod relikwami architektonicznymi obiektu sakralnego "A" odsłonięto relikwami architektoniczne obiektu sakralnego "B", które występują pod prostokątnym prezbiterium i stykającym się z nimi od zachodu częściami nawy głównej obiektu sakralnego "A". Odsłonięto także prawie cały obrys przyziemienia tego obiektu. Dzięki temu można stwierdzić, że obiekt sakralny "B" jest rotundą typu prostego poprzedzoną od wschodu półkolistą apsydą. Rotunda została zlokalizowana w północno-wschodniej części grodu przy wałę. Fundamenty jej wkopano w warstwy grodowe o dużej ciągłości osadniczej. W trakcie eksploatacji w wykopie IX /cz. pierwsza/ uchwyciono poziom użytkowy i warstwę budowlaną rotundy. Poziom ten wyznaczała tzw. wlewa zaprawy fundamentowej, widoczna bardzo dobrze przy apsydzie rotundy.

Oś orientacji rotundy i obiektu sakralnego "A" nie pokrywają się. Obiekt "A" ma orientację 17,6° ku północy od kierunku wschodniego, a rotunda ok. 25°. Wymiary rotundy: średnica korpusu po zewnętrznych licach muru - ok. 9,15 m; średnica po wnętrzu korpusu - ok. 6,65 m; szerokość muru korpusu - 1-1,25 m.

Fundamenty rotundy wykonane były z otoczków granitowych i piaskowców łączonych zaprawą różową.

- Średnica apsydy po zewnętrznym licu murów - ok. 5,2 m, średnica po wewnętrznym licu murów - ok. 3,4 m, szerokość murów fundamentowych - 1-1,25 m. W apsydzie zaczęły się niewielkie fragmenty korony muru - do wysokości około 15 cm. Korona wykonana była z łupanych płyt piaskowców łączonych zaprawą barwy różowej. Wnętrze korpusu i apsydy rotundy wypełnione jest otoczkami granitowymi i piaskowcowymi, na których zalegają duże ilości zaprawy wapiennej barwy białej i zaprawy różowej.

Przypuszcza się, że biała zaprawa wapienna stanowi prawdopodobnie resztki warstwy budowlanej obiektu "A" lub tynkowania wnętrza. Wyjaśnienie tego będzie możliwe po przeprowadzeniu analiz fizyko-chemicznych. Zaprawa różowa zaś, jak się obecnie przypuszcza mogła stanowić wylew pod podsadzkę lub podsadzkę ??/.

Na podstawie dotychczasowych badań ustalono, że fundamenty rotundy zalegają na głębokość około 0,80 m. Ze względu na to, że rotunda zalega pod obiektem sakralnym "A" północne jej partie zostały całkowicie przykryte przez mur północny nawy "główny"-obiektu "A". Fragmenty te nie zostały jeszcze odsłonięte. Wstępnie rotundę datujemy na połowę XI wieku. Typologicznie rotunda Żekneńska podobna jest pod względem rozplanowania przyziemienia do rotundy w Płocku, Cieszyńcu, Przemyslu, Strzelinie itp. Dalsze badania na tym obiekcie będą kontynuowane.

Gród

W trakcie badań w sektorze A i B odsłonięto relikwami konstrukcji grodowych wału /wykopu VI, VI A, VII, VII A, IX, II A oraz I A i I B/ w postaci śladowych konstrukcji drewniano-ziemnych. W wykopie I A i B, VII i IX odsłonięto i eksplorowano warstwy na majdanie grodu. W trakcie eksploatacji wydobyto duże ilości ceramiki, narzędzi kościanych i półfabrykatów z kości.

Cmentarzysko

W wyniku badań archeologicznych prowadzonych przez 3 sezony na cmentarzysku szkieletowym wydobyto łącznie 178 osobników. Analiza antropologiczna 17 czaszek przeprowadzona przez Instytut Biologii - Katedrę Antropologii UAM wykazała, że wśród przebadanych osobników przeważają elementy: armenoidalne, laponoidalne i nordyczne; analizę struktury wymieralności dokonano przy uwzględnieniu danych o wieku w chwili śmierci 178 osobników. Wstępna analiza wskazuje, że na cmentarzysku żyłoby ludność populacji lokalnej, o właściwym grupom średniowiecznym stosunkom wymierania. Częstotliwość grobów dziecięcych jest bardzo niska i nie daje możliwości określenia natężenia wymieralności w wieku dziecięcym. Częstotliwość wymieralności osobników dorosłych rozkłada się w przedziale wieku 20 - 40 lat. Liczba osób zmarłych w wieku starszym jest stosunkowo wysoka i wynosi obecnie 7 osób.

W grobach znaleziono m.in.: w grobie nr 5/84 obrączkę brązową na lewej ręce; w grobie nr 11/84 denar poznański i ślad po obrączce /lewa ręka/; w grobie nr 25/84 amulet krzemienisty; w grobie nr 30/84 fragmenty tkaniny ze złotą nitką?, ślady na czaszce po diademonie brązowej; w grobie nr 44/84 fragment blaszki srebrnej, okucia trumienne i żelazną igłę. W grobach zaobserwowano ślady drewnianych trumien oraz szereg okuć i gwoździ trumiennych. Na tej podstawie zrekonstruowano niektóre trumny. Wyróżniono dwa typy: trumnę o przekroju prostokątnym i trumnę o przekroju trapezowatym.

W trakcie eksploatacji w bieżącym roku wydobyto duże ilości ceramiki naczyńowej, fragmenty szkła witrażowego, fragmenty płytek posadzkowych, fragmenty ceramiki budowlanej /cegły profilowane i kształtówki/, monety wczesnośredniowieczna oraz kości ludzkie i zwierzęce.

Wydobyty materiał archeologiczny znajduje się w trakcie szczegółowego opracowania i analiz specjalistycznych.

ŁODYGOWO, gm. Kisielice
woj. elbląskie
Stanowisko 1

Uniwersytet Warszawski
Instytut Archeologii

Badania prowadził dr Jan Michalski. Finansował WKZ w Elblągu. Pierwszy sezon badań. Grodziska z wczesnej epoki żelaza i wczesnego średniowiecza /XII-XIV w./.

Stanowisko znajduje się na wyspie położonej w centralnej części Jeziora Łodygowskiego. Prowadzili tu w 1909 r. niewielkie prace wykopaliskowe archeolodzy niemieccy odkrywając resztki grodu wczesnośredniowiecznego oraz ślady osadnictwa z wczesnej epoki żelaza. Poza tym natrafiono na resztki pomostu biegnącego od wyspy w stronę stałego lądu. Obecne oględziny stanowiska pozwoliły stwierdzić, że na powierzchni wyraźnie widoczny jest zarys wału na całym obwodzie wyspy, wypiętrzony ok. 1 m nad poziom majdanu. Jedynie w części południowo-wschodniej wału widoczne jest siodko, być może znajdowała się tutaj brama, którą wyjeżdżało się na wzniesiony wyżej pomost. Cała wyspa, mająca kształt mniej więcej okrągły i powierzchnię nieco większą niż 0,5 ha, porośnięta jest gęsto drzewami i krzewami co bardzo utrudniło prowadzenie badań. W bieżącym roku założono 3 wykopy o łącznej powierzchni 33 m². Znajdowały się one w południowo-zachodniej części stanowiska i obejmowały: wykop 1 część zewnętrzną wału, wykop 2 część zewnętrzną, wykop 3 majdan. W wyniku badań ustalono:

1. Na opisywanej wyspie znajdowała się grodziska wczesnośredniowieczne, którego chronologię w przybliżeniu można określić na XII-XIV w. Otoczone było wałem ziemnym, wzniesionym prawdopodobnie na szczątkach wału wczesnożelaznego, umocnionym płaszczem kamiennym i zwieńczonym przypuszczalnie jakąś konstrukcją drewnianą. Ta ostatnia mogła mieć szer. ok. 3 m i wewnątrz jej wypełniała zapewne glina i kamienie. Z zachowanych śladów nie dało się odczytać rodzaju drewnianej konstrukcji. Na wale odkryto duży żelazny topór z tkwiącym w tulejce ówiekiem oraz także żelazny grot oszczepu. U stóp wału znajdowały się 4 obiekty, z których dwa położone przy samym wale mogły być ziemiankami mieszkalnymi. Jedyne z nich /obiekt 2/ miał ściany wyłożone kamieniami. W jamach i ich najbliższym sąsiedztwie odkryto srebrną monetę, także pierścionek, rogowy grzebień, żelazną sprzączkę do pasa i kilka żelaznych noży. Na wale, w warstwie kulturowej majdanu oraz w obiektach znaleziono duże ilości ceramiki i kości zwierzęcych. Do cennych znalezisk należy odkrycie fragmentów szkieletów rybich oraz łusek.

2. Wcześniej na wyspie znajdowała się osada obronna z wczesnej epoki żelaza. Niestety podczas wznoszenia grodu wczesnośredniowiecznego, zniwelowano całe wnętrze wyspy nie pozostawiając ani jednego fragmentu ceramiki z tamtego okresu. Częściowemu zniszczeniu uległ także wał. Prawdopodobnie usunięto jego wewnętrzną część stawiając w tym miejscu wzniesioną już konstrukcję drewnianą. Tak więc zachowała się jedynie zewnętrzna część glinianego wału. Hipotezę taką wspiera fakt, że ceramika wczesnożelazna występowała jedynie na kulminacji wału i po jego stronie zewnętrznej. Całość materiału zabytkowego stanowia niezbyt liczne fragmenty ceramiki nawiązującej do ceramiki kultury kurhanów zachodniobałtyjskich.

Badania będą kontynuowane.

ŁUSZCZÓW, gm. Uchanie
woj. zamojskie
Stanowisko 1

patrz
epoka brązu

MALBORK-WIELBARK
woj. elbląskie
Stanowisko 24

Muzeum Archeologiczne
w Gdańsku

Badania prowadził mgr Mieczysław Haftka. Finansował WKZ w Elblągu. Pierwszy sezon badań. Stanowisko wielokulturowe, osadnictwo z: wczesnej epoki żelaza, okresu wpływów rzymskich i wczesnego średniowiecza, /XI-XII w./

Stanowisko położone jest na wschodniej, wysokiej krawędzi łoża Wiślanych, w obrębie niewielkiego półwyspu.

W czterech działkach o łącznej powierzchni 45 m² odsłonięto 7 obiektów archeologicznych, z których na szczególne wyróżnienie zasługują ślady wczesnośredniowiecznego domostwa o wymiarach 5,00 x 4,70 m. Granice zasięgu obiektu wyznaczały ciągi szarobrazowej, piaszczystej ziemi, doskonale czytelne na tle żółtego piasku, którym towarzyszyły ślady po rozłożonych słupkach. W południowo-wschodniej partii chaty odsłonięto koliste palenisko o średnicy 0,75 m wypełnione czarną, piaszczystą ziemią zawierającą węgle drzewne i drobne bryłki polepy. Domostwo posiadało wyraźny podział na dwie części oraz od strony zachodniej, szeroki na 1,5 m próczek. Inwentarz obiektu bardzo ubogi - zaledwie kilka fragmentów ceramiki i kości zwierzęce /krowa, zając/.

W odległości 6,95 m na południe od wyżej opisanego obiektu, odsłonięto zarys dużej, owalnej jamy /1,50 x 0,89 m/ wykazującej związek z licznymi śladami po słupkach. Brak warstwy kulturowej w obydwu obiektach, a zwłaszcza uboga zawartość wskazuje na krótkie używanie tych obiektów - XI-XII wieku.

Obiekty 3-6 w postaci płytkich jam wypełnionych brązowoszarą, piaszczystą ziemią, należy łączyć z działalnością ludności kultury oksywieckiej. Obiekt nr 7 fragmentarycznie odkryty, w postaci obszarnej jamy głęboko wkopanej w piaszczyste podłoże można wiązać z półziemianką z wczesnej epoki żelaza.

Badania zostały zakończone